

Kudüs'te Paskalya Kutlamaları ^a

İLHAMİ AYRANCI ^b

Öz: Bu makalede, Hıristiyanlıkta tarih boyunca en kutsal zaman dilimi olarak kabul edilen Paskalya kutlamaları hakkında bilgi verilmektedir. Hıristiyanlık inancına göre Paskalya, Hz. İsa'nın, insanlığın günahı için kendini feda ederek çarmıhta öldürülmesi ve ölümünün üçüncü gününe denk gelen Pazar günü de yeniden dirilmesini ifade etmektedir. Dirilişin gerçekleşmesinden sonraki süreçte Hıristiyanlar, pazar gününü haftanın en kutsal günü, bu haftayı da (Easter Week) yılın en kutsal dönemi olarak kabul etmişlerdir. Çalışmamızda Paskalya konusu ile ilgili açıklayıcı bilgiler verilmekle birlikte, Paskalya öncesi ve sonrasında gerçekleştirilen kutlamalara değinilmemiş, makalenin kapsamı Kudüs'te paskalya günlerinde icra edilen törenlerle sınırlı tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hz. İsa, Hıristiyanlık, Paskalya, Kutsal Mezar Kilisesi, Kudüs.

Easter Celebrations in Jerusalem

Abstract: In this article, information about Easter celebrations are given which are considered the most sacred time period throughout history of Christianity. According to the Christian belief, Easter refers to the resurrection of the Prophet Jesus on Sunday on the third day of his death, who sacrificed himself for the sin of mankind and was killed on the cross. In the process after the resurrection, Christians accepted Sunday as the holiest day of the week and this week (Easter Week) as the holiest period of the year. In our study, descriptive information about the subject of Easter is given, however, celebrations before and after Easter was not mentioned in this study, the scope of the article was limited to ceremonies performed on Easter days in Jerusalem.

Keywords: Jesus, Christianity, Easter, the Church of Holy Sepulchre, Jerusalem.

^a Bu makale, henüz o tarihte hakemli statüde yayınlanmayan *Diyanet İlmî Dergî*'nin; 2003/39-1. sayısında aynı adla yayınlanan yazımızın Türkçe ve İngilizce özetlerle birlikte ekleme ve çıkarmalar yapılarak tekrar çalışılmış halidir.

^b Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
ilhami.ayranci@gmail.com

Giriş

Paskalya, İbranice; “geçiş” anlamına gelen “Pesah”, Yunanca; “Paskhalia” dan gelir. Hıristiyanların Hz. İsa’nın dirildiğine inandıkları gün yaptıkları bayram ve anma günü şeklinde yıllık ibadetlerindedir.¹ Paskalya, Yahudilerin M.Ö. 1250’de Mısırdan çıkışını kutladıkları² “Pesah” bahar bayramına denk olan, Hıristiyanların en büyük bayramlarından biridir.³ İnsanı ebedi ölümden kurtaracağına inanılan Hz. İsa’nın yeniden dirilişi hadisesi, kilisenin ve her insanın hayatının merkezi sayılmaktadır. Bu kutlamalar, özellikle Doğu Kilisesi için ayrı bir önem arz etmektedir. Hıristiyanlıkta bazı bayramların günü sabittir, bazıları her yıl yeniden tespit edilir. Mesela, Hz. İsa’nın doğum günü olarak kutlanan Noel (Christmas) sabittir; Hıristiyan mezheplerinin çoğunluğunca her yıl 25 Aralık’ta kutlanır. Paskalya ise, 22 Mart-19 Nisan arasında bir Pazar günü kutlanır ve her sene yeniden tespit edilir.⁴

Hıristiyanlığın inanç, ibadet ve ahlaki öğretilerinin tamamı Hz. İsa’nın kimlik ve kişiliği etrafında odaklanmış bulunmaktadır. O mucizevî bir şekilde doğmuş,⁵ -Hıristiyan inancına göre- çarmıhta ölmüş⁶ ve ölümünün üçüncü gününe denk gelen pazar günü de dirilmiştir.⁷ İşte Paskalya, bu diriliş hâdisesi ile ilgili anma ve kutlamaların temelini oluşturmaktadır. Hıristiyanlar için çok önemli olması sebebiyle de bu iki hadiseyi, yani, Hz. İsa’nın doğumunu ve tekrar dirilişini kutlama ve anma geleneği oluşmuştur.

Hz. İsa’nın çarmıhta ölümü günahlara keffaret olarak yorumlanmaktadır. Bakire Meryem’den doğması, çarmıhta ölümü, ölümler arasından üçüncü gün dirilmesi ve göklere yükselmesi Hıristiyan-

¹ Mehmet Katar, “Paskalya”, *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 2007, C. 34, s. 181; Bk. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Rehber Yay., 1990.

² Dan Cohn-Sherbok, *Judaism*, London: Routledge, 1999, s. 116.

³ Günay Tümer&Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yay., 1993, s. 266.

⁴ Tümer&Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 265.

⁵ Matta, 1/18-24; Luka, 1/26-38.

⁶ Matta, 27/32-50; Markos, 15/22-37; Luka, 23/33-46; Yuhanna, 19/17-30.

⁷ Matta, 28/1-9; Markos, 16/1-7; Luka, 24/1-9; Yuhanna, 20/1-10.

lıkta başlıca iman esaslarındandır.⁸ Bu dinde yıllık ibadetler daha çok bayram türünden yapılan kutlamaları kapsamaktadır. Bu bayramların kaynağı Yeni Ahit'e kadar uzanır. Ekseri Hıristiyan mezhebinin kabul ettiği bayramlar Noel (Christmas) ve Paskalya (Easter)'dir. Ayrıca çeşitli mezheplerin kendi geleneklerine göre kutladıkları özel günleri de vardır.

Bu makalede, Hıristiyanlıkla ilgili bu iki önemli konudan (Hz. İsa'nın doğumu ve ölümünden sonra dirilişi) ikincisini, yani; onun çarmıha gerilmesinden sonra dirilişini ve bu dirilişin kutlandığı Easter (Paskalya) kutlamalarını (ağırlıklı olarak bu dine ait kaynaklar çerçevesinde) ele alacağız.

1. Hz. İsa'nın Kimliği

Hıristiyanlık inancına göre Hz. İsa, hem tanrının oğlu, hem de insanlığın kurtarıcısıdır. Hıristiyanlığın temel öğretisini Hz. İsa'nın kurtarıcılığı oluşturur. İnsanlığın kurtuluşu için kendini feda eden Hz. İsa, kurtuluşun merkezidir. O insanlığı kurtarışının bir sembolü olarak önce çarmıha gerilmiş, sonra ölümlerden kıyam ederek Baba'nın yanındaki yerini almıştır.⁹ Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa, Allah'ın "*Meryem'e ulaştırdığı bir kelimesi ve kendisinden bir ruh*" olarak vasıflandırılmakta, ancak, onun bir "*kul*" olduğu belirtilmektedir.¹⁰ O, İsrail oğullarına gönderilmiş bir peygamberdir.¹¹ Kendisine İncil verildiği¹² ve Hz. Muhammed'i müjdelediği bildirilmekte,¹³ birçok ayette "*Meryem oğlu*" şeklinde zikredilerek; bugünkü Hıristiyanlık inancının aksine, bir "*beşer*" olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Hz. İsa, hayatı ve öğretileriyle ilgili bir eser veya bir metin bırakmamış, dört İncil de dâhil olmak üzere Hıristiyan kutsal metin-

⁸ Osman Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, Ankara: DİB Yay., 1998, s. 79; Mahmut Aydın, "Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa'nın Tanrılaşma Süreci", *İslamiyat*, 3 (4), 2000, s. 60.

⁹ Kürşat Demirci, "Hıristiyanlık", *DİA*, İstanbul: TDV Yay.,1998, C. 17, s. 328.

¹⁰ Nisa, 4/171-172; Enbiya; 21/91.

¹¹ Al-i İmran, 3/49.

¹² Maide, 5/46.

¹³ Saff, 61/6.

lerinin tamamı onun hayatından sonra kaleme alınmıştır.¹⁴ Bu sebeple, onun hayatına dair tarihi eserler oldukça sınırlıdır.

Hız. İsa M.Ö. 4 (veya 6) yılında doğmuştur.¹⁵ Bizzat İncil'in verdiği bilgiler dolayısıyla Hıristiyan araştırmacılar arasında doğum yeri konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Çünkü Matta ve Luka'ya göre, Hız. İsa Beytlehemde (Beytülahm) doğmuştur.¹⁶ Markos ve Yuhanna'da ise bu konuda bir açıklık bulunmamakta, sadece onun Galile'den geldiği¹⁷ belirtilmektedir. Bu bilgilere dayanarak bazı Hıristiyan yazarlar Hız. İsa'nın doğum yerinin Galile'nin Nâsıra kasabası olduğunu ileri sürmüşlerdir.¹⁸

Öte yandan, Kudüs'ün 8-10 km. kadar güneyinde, Yuda bölgesinde denizden 800 m. yükseklikte Hıristiyanlarca Hız. İsa'nın doğum yeri kabul edilen ve ziyaret merkezi olarak bilinen Beytlehem (Beytülahm) adında bir şehir bulunmaktadır. IV. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlarca kutsal bir ziyaret yeri sayılan, aynı zamanda; Hız. Davud ve Hız. Süleyman'ın mezarlarının da Hız. İsa'nın doğduğu mağarada bulunduğu inanılan Beytlehem'de, hem Yahudiler, hem Hıristiyanlar, hem de Müslümanlarca kutsal kabul edilen yerler vardır. Bu vesile ile aktarmak yerinde olacaktır ki, burada bulunan kilise 1516-1917 yılları arasında 401 yıl süreyle Osmanlı hâkimiyetinde kalmış ve varlığını korumuştur.¹⁹

Hıristiyanlıkta Hız. İsa'nın yaşadığı ve hatıralarının bulunduğu yerler ile ilk Hıristiyan azizlerinin mezarları hac yerleridir. Hız. İsa'nın doğduğu Beytlehem (Beytülahm),²⁰ büyük saygı gören hac yerlerinin en önde gelenidir.²¹ Bu sebeple bölge birçok Hıristiyan tarafından ziyaret edilmektedir.

¹⁴ Brian Wilson, *Cristianity*, London: Routledge, 1999, s. 23.

¹⁵ Ömer Faruk Harman, "İsâ", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 2000, C. 22, s. 466. Ayrıca bk. Wilson, *Cristianity*, s. 8.

¹⁶ Matta, 2/1; Luka, 2/4-7.

¹⁷ Markos, 1/9; Yuhanna, 2/1-12.

¹⁸ Abdurrahman Küçük, "Beytülahm", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 1992, C. 6, s. 87.

¹⁹ Küçük, "Beytülahm", s. 88.

²⁰ Matta, 2/1.

²¹ Tümer&Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 462.

2. Hz. İsa'nın Dirilişi

Hz. İsa, yetişkinlik çağına geldikten sonra Hz. Yahya tarafından Ürdün nehrinde vaftiz edilmiş,²² Hz. Yahya'nın şehit edilmesinden sonra da tebliğ faaliyetlerine başlamıştır.²³ M.S. 30 (33) yılında Fısıh (Pesah) bayramını kutlamak için Kudüs'e gelen ve orada tapmakta (Kutsal Mabet) bazı olaylara ve karışıklıklara sebebiyet verdiği düşünülen Hz. İsa'nın faaliyetleri Roma'lı otoriteler tarafından tehlikeli görülerek yakalanmış, Mesihliğini ileri sürüp Yahudi inançlarına hakaret ettiği gerekçesiyle²⁴ yargılanarak ölüm cezasına çarptırılmış ve çarımıha gerilmiştir.²⁵

Hz. İsa, ölümünden önce Havarilerine Kudüs'e gidileceğini, orada Peygamberlerin insanoğlu hakkında bütün yazdıklarının yerine geleceğini, putperestlerin eline verileceğini, kendisiyle alay edileceğini, üzerine tükürüleceğini ve kırbaçlandıktan sonra öldürüleceğini, fakat ölümünden üç gün sonra dirileceğini söylemiştir.²⁶ Nitekim ölümünden sonra onun mezarını görmeye gelenler, kabrin boş olduğunu fark ederler.²⁷ Bütün İncillerde yer alan bu mucizevî hadise, Luka İncilinde şöyle anlatılmaktadır:

Kadınlar haftanın ilk günü, çok erkenden, hazırlanmış oldukları baharatları alıp mezara gittiler. Taşı mezarın girişinden yuvarlanmış buldular. Ama içeri girince Rab İsa'nın cesedini görmediler. Onlar bu durum karşısında şaşırıp kalmışken, şimşek gibi parıldayan giysilere bürünmüş iki kişi yanlarında beliriverdi. Korkuya kapılan kadınlar başlarını yere eğdiler. Adamlar ise onlara, 'Diri olanı neden ölüler arasında arıyorsunuz?' dediler. 'O burada yok, dirildi. Daha Celi-le'deyken size ne söylediğini hatırlayın. İnsanoğlunun günahlı insanlar eline verilmesi, çarımıha gerilmesi ve üçüncü gün dirilmesi gerektiğini bildirmişti.' O zaman İsa'nın sözlerini hatırladılar. Mezardan

²² Markos, 1/9.

²³ Aydın, "Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa'nın Tanrısallaştırılma Süreci", s. 57.

²⁴ Kürşat Demirci, "Hristiyanlık", İstanbul: TDVİA, C. 17, 1998, s. 330.

²⁵ Wilson, *Cristianity*, s. 25; Ayrıca Bk. Aydın, "Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa'nın Tanrısallaştırılma Süreci", s. 57.

²⁶ Matta, 16/21; 17/22-23; 20/17-19; Luka, 18/31.

²⁷ Matta, 28/1-7; Markos, 16/1-8; Luka, 24/1-9; Yuhanna, 20/1-18.

dönen kadınlar bütün bunları on bir öğrenciye ve diğerlerinin hepsine bildirdiler.²⁸

Maurice Bucaille'nin de belirttiği gibi Hz İsa'nın dirilişi ve tekrar göğe alınmasıyla ilgili dört İncil'deki anlatım farklılığı konu ile ilgili araştırma yapanların dikkatinden kaçmayacaktır.²⁹ Mesela, İnciller arasında Hz. İsa'nın kabrine gelen kadınların isim listesi birbirini tutmamaktadır. Yuhanna'da sadece tek bir kadın ismi vardır. O da Mevdelli (Magdalı) Meryem'dir.³⁰ Matta'da konu anlatılırken; "... Magdalı Meryem'le Öbür Meryem mezarı görmeye geldiler"³¹ denilmektedir. Markosa göre kabre, Magda'lı Meryem, Yakub'un annesi Meryem ve Salome olmak üzere üç kişi (kadın) gelmiştir.³² Aynı konuda Luka, mezara gelenleri sayı belirtmeksizin "Kadınlar"³³ diye belirttikten sonra, Hz İsa'nın cesedinin mezarda bulunmadığının habercilere anlatıldığı bölümde bu "kadınlar"dan; "Magda'lı Meryem, Yoanna, Yakubun annesi Meryem ve beraberinde gelen başka kadınlar"³⁴ olarak bahsetmektedir.

Mevcut İnciller'de "İsa'nın dirilişi" bölümleri³⁵ incelendiğinde, olayın oluş şekli ve daha sonra gelişen olaylar arasında da belirgin farklar olduğu gözden kaçmamaktadır.

Asıl konumuz bu meselenin kritiğini yapmak olmadığından daha fazla ayrıntıya girmeden şu kadarını söylemekle yetineceğiz: Hristiyanların Hz. İsa ile ilgili kabulleri, dışardan, net ve tartışmasız gibi görünse de, gerçekte, XX. yüzyıl boyunca olduğu gibi hâlâ kendi aralarında da bu konuda tartışmalar söz konusudur.³⁶ Oysa Hristiyanlıkta özellikle bu konuda bir sıkıntının olmaması gerekir diye düşünüyoruz. Çünkü Hristiyanlık, İsa Mesih anlayışı üzerine

²⁸ Luka, 24/1-9.

²⁹ Maurice Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat İnciller ve Kur'an*, terc. Mehmet Ali Sönmez, Ankara: DİB Yay, 1988, s. 157-162.

³⁰ Yuhanna, 20/1.

³¹ Matta, 28/1.

³² Markos, 16/1.

³³ Luka, 24/1.

³⁴ Luka, 24/10.

³⁵ Matta, 28/1-10; Markos, 16/1-8; Luka, 24/1-12; Yuhanna, 20/1-10.

³⁶ John Hick, "Hristiyanların İsa'yı Algılama Biçimi ve Bunun İslam'ın Anlayışıyla Karşılaştırılması", terc. Şaban Ali Düzgün, *İslamiyat*, 3 (4), 2000, s. 75.

temellenen bir inanç ve anlayışa sahiptir. Bu dinde Hz. İsa tarihsel bir figür olmaktan öte, gerek şahsı, gerekse pratik misyon ve etkinlikleri pek çok tartışmaya konu olan teolojik bir şahsiyettir. Görülen o ki, Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın öğretisine ve yaptıklarına, özellikle tüm dünyanın günahlarına keffaret olarak öldüğü şeklindeki dogmaya atfettikleri önemden daha az önem atfetmişlerdir.³⁷

3. Paskalya Kutlamalarının Tarihi Arka Planı

İncil'e göre, Hz. İsa, Paskalya (Fısıh: Pesah) Bayramı geldiğinde Babaya gideceği saatin yaklaştığını, kendisini, on iki havariden birinin ele vereceğini haber vermiştir.³⁸ Yakalanmadan önce on iki havari ile birlikte oturduğu sofrada ekmeği alıp şükrettikten sonra bölerek ve onlara; "Alın ve yiyin, bedenimdir bu"³⁹ der. Yemekten sonra kadehi alıp; "Hepiniz ondan için. Bu kadeh, sizin için dökülen benim kanımdır"⁴⁰ diyerek onlara verir. Kendisini ele verecek olanın, kendisiyle birlikte sofraya uzandığını da söyler. İşte sözü edilen bu el, onu yakalatacak olan Yahuda'nın elidir.⁴¹ Onun bu haberi verdiği sırada düşmanları da onu nasıl yakalayacaklarının planlarını yapmaktadırlar.⁴² On iki Havariden biri olan Yahuda İşkariyot, Hz. İsa'nın yakalanması için otuz gümüş karşılığında düşmanlarla işbirliği yapmıştır.⁴³

Hz. İsa yakalandıktan sonra kendisine hakaretler edilir ve yöneltilen; "Mesih misin?" sorusuna; "Eğer size söylersem inanmazsınız, size sorsam cevap vermezsiniz"⁴⁴ der. Bunun üzerine; "Sen Allah'ın oğlu musun?" diye sorulunca, "Evet ben oyum"⁴⁵ diye cevap verir. Bu cevaptan sonra onun suçluluğuna ve ölüm cezasını hak ettiğine karar verilerek Romalı Vali Pilatus (Pilate) tarafından

³⁷ Mahmut Aydın, "Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa'nın Tanrılaşma Süreci", s. 47.

³⁸ Matta, 26/21.

³⁹ Matta, 26/26.

⁴⁰ Matta, 26/27, 28.

⁴¹ Matta, 26/20-25; Yuhanna 13/18-30.

⁴² Matta, 26/1-5.)

⁴³ Matta, 26/14.15.

⁴⁴ Luka, 22/67-68.

⁴⁵ Luka, 22/70.

sorguya çekilip yargılanmak üzere Hükümet konağına götürülür.⁴⁶ Burada kendisine yöneltilen, “Sen kral mısın?” sorusuna verdiği; “Evet kralım”⁴⁷ cevabı üzerine haça gerilmesi istenir. Pilatus, onun doğru bir adam olduğunu, bunun için de kanına girmek istemediğini söyler. Fakat bütün halk haça gerilmesinde ısrar eder. Bunun üzerine Pilatus onu kırbaçlattıktan sonra haça gerilmesi için onlara teslim eder.⁴⁸ Mevcut İncillere göre, Hz. İsa Kudüs’te, Golgota denilen yerde Vali Pilatus’un adamları tarafından yapılan zulüm ve işkenceden sonra çarمیha gerilmek suretiyle ruhunu teslim etmiş,⁴⁹ daha sonra da Yahudi âdeti üzerine kokulu otlarla sarılarak mezara konulmuştur.⁵⁰ Yine İncillere göre, ölümünden üç gün sonra dirilmiş ve tekrar göğe alınana kadar belli bir süre Havarilerle birlikte yaşamıştır.⁵¹

İki milyar civarında mensubu bulunan Hıristiyanlık, Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliselerinden teşekkül eden üç büyük mezhep ve daha küçük çaptaki tahmini 21.000 cemaat veya gruptan oluşmaktadır.⁵² Günümüzde Hıristiyan nüfusunun yaklaşık %50’si Katolik, %30’u Protestan, %17’si Ortodoks, %3’ü de diğer gruplardan oluşmaktadır.⁵³ Ayrıca bu mezhepler kendi içlerinde de sınıflara ayrılmaktadır.

Hıristiyanlar, ilk zamanlar kendileri açısından çok önemli olan “Hz. İsa’nın dirilişini” her Pazar günü kutlardı. Kilise teşkilatının yerleşmeye başladığı sırada kiliselerde yılda bir kez olmak üzere özel bir Paskalya günü kabul edildi. Bu günlerde, hangi Hıristiyan mezhebinden olursa olsun bütün hacılar Hz. İsa’nın yeniden dirilişini kutlamak için Kudüs’e gelmekte, böylece Paskalya kutlamaları onları tek bir gelenekle birbirlerine bağlayan ve saran bir bağ meşabesinde olmaktadır.

---

⁴⁶ Matta, 27/1-2; Luka, 23/1.

⁴⁷ Matta, 27/11.

⁴⁸ Matta, 27/11-37.

⁴⁹ Matta, 27/35-50; Markos, 15/24-37; Luka, 23/20-46; Yuhanna, 19/17-30.

⁵⁰ Yuhanna, 19/38-42.

⁵¹ Markos, 16/1-20; Luka, 24/1-53; Resullerin İşleri 2/1-24, 31-47.

⁵² Wilson, *Cristianity*, s. 15.

⁵³ Mehmet Aydın, “Hıristiyanlık”, *DİA*, İstanbul: TDV Yay. 1998, C. 17, s. 354.

Ne var ki, Hıristiyan mezhepleri arasında kutlamalar konusunda da henüz hâkim bir ittifakın, tam bir birliğin olduğunu söylemek kolay değildir. Çünkü bütün bu gruplar kendi farklılıklarını pek değerli saymakta, doğrunun kendisinde olduğuna inanmaktadır. Böyle olunca zaman zaman kutsal mezardaki kutlamalarda yönetimle ilgili gerilimler de yaşanabilmektedir.⁵⁴

Her dört yılda bir Paskalya haftasında Doğu ve Batı Hıristiyanlarının Paskalyaları aynı zamana denk düşmekte ve böylece bu iki egemen sınıf Paskalya törenleri için aynı zamanlarda aynı mekânları paylaşmak zorunda kalmakta, işte bu dönemde durum daha da sıkıntılı olabilmektedir.

4. Törenlerin İcrası

2018 yılı Mart ayında bir sempozyum vesilesi ile Kudüs'te bulunduğumuz günlere denk gelmesi sebebi ile yerinde de gözlemleme imkânı bulduğumuz paskalya kutlamalarının icra biçimini, editörlüğünü ünlü tarihçi Ninian Smart'ın yaptığı, "*Dünya Dinleri*" (Orijinal adı: Religions of the World) serisinin Brian Wilson tarafından kaleme alınmış olan "Christianity" (Hıristiyanlık) cildinin "Easter in Jerusalem" (Kudüs'te Paskalya) başlıklı bölümünü geniş bir şekilde özetleyerek sunmak istiyorum:

İsrail'in Başkenti Kudüs, Yahudi ve Müslümanların egemen olduğu bir şehirdir. Hıristiyanlar burada azınlık da olsa, Kudüs birçok Hıristiyan için hâlâ olağanüstü bir cazibe merkezidir. Çünkü onların inancına göre, Hz. İsa 2000 yıl kadar önce Romalılar tarafından burada idam edilmiş ve gerçek kimliği olan Mesihliğini ilan için burada tekrar dirilmiştir. Ayrıca, ilk Hıristiyan misyonerler tarafından yapılan kiliselerden birisi de yine burada inşa edilmiştir. Dünyanın dört bir yanından Hıristiyan hacıları işte o günleri yâdetmek için Hz. İsa'nın ölüm yıldönümünde, (Easter Week) onun yargılandığı yerden idam edildiği yer olan Golgatha'ya olan yürüyüşünü anmak üzere Cuma günü toplanır. Golgotha, onun çarmıha gerildiğine inanılan yer, Kutsal kabir de (Holy Sepulchre) onun geleneksel kabridir.

⁵⁴ Wilson, *Cristianity*, s. 14-15.

Hız. İsa'nın o gün takip ettiği "Kederli yol" (Via Dolorosa) olarak isimlendirilen güzergâh Hıristiyanlarca acı veren olayların bir demeti olarak hatırlanır. Yürüyüşün başlangıç yeri, bugün Müslümanlarca yüksek okul olarak kullanılan Roma Kralı Pontius Pilate'nin Sarayı'nın bulunduğu yerdir. Katolik mezhebi mensupları bu güzergâh üzerinde düzenli olarak belirli yerlerde durur ve buralarda grup liderleri onlara İncil'den bu yerin önemini anlatan pasajlar okur. Grup yol boyunca zaman zaman durarak, dua edip, ilahi söyleyerek yoluna devam eder. Üçüncü durakta Hız. İsa'nın taşımak zorunda kaldığı çarmıhın ağırlığı altında onun ilk sürçtüğü yeri düşünmek için, dördüncü durakta Hız. İsa'nın annesi Hız. Meryem'in kalabalığın içinden çıkarak ölüm yolundaki oğlunu kurtarma ve onu teselli etme teşebbüsünü hatırlayıp yad etmek için durulur.

Katoliklerin Paskalyadan önceki Cuma töreni (Good Friday) on üç ve ondördüncü duraklarda sona erer. Golgotha kayasındaki Kutsal Mezar Kilisesi'nde (The Church of Holy Sepulchre) yapılan tefekkür/murakabeden sonra törene katılan Katolik mezhebine mensup kimseler sırayla içerdeki Hız. İsa'nın kabrinin yanında yer alan küçük kiliseye girerler. İki gün sonra Paskalya günü (Easter Sunday) hacılar tekrar muhteşem ayin için bu kiliseye gelecektir. Paskalya'da bu kutsal mezara yoğunlaşan Hıristiyanlar sadece Roma Katolikleri değildir. Onlar bu kiliseyi Ortodoks Hıristiyanlar dâhil birçok değişik kilise mensubu ile paylaşır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Ortodoks Hıristiyanlar paskalya tarihini Katoliklerden farklı hesaplamaktadır. Bu grupların kutlamaları sadece dört yılda bir aynı tarihe tesadüf etmektedir. Ayrıca bu iki mezhep mensubu arasında konuyla ilgili daha başka farklılıklar da vardır.

Doğu Ortodoks Hıristiyanları, Paskalya pazarından bir önceki günü Kutsal Ateşin Cumartesi (Sabta Nur) olarak adlandırmaktadırlar. Hıristiyanlar için bu günün olayları da önemlidir. Bu sebeple insanlar bunları yaşamak için Rusya, Yunanistan, A.B.D. ve Türkiye gibi ülkelerden buraya gelerek kutsal mezarın bulunduğu kilisenin avlusunda ateş töreninde yer kapmak için gece boyunca kamp yaparlar. Ertesi günü kapı açıldığında içerdeki küçük kilise

etrafında toplandıklarında kabrin bekçisi olan Müslüman görevliler sabah saat 11'de kiliseye girerek lambaları söndürür ve kilisedeki kandilleri yakarlar. Bundan sonraki zaman içinde kilise'de bulunan kibrit-çakmak türünden ateş yakmayı sağlayan her şey ortadan kaldırılır. Kiliseye açılan kapılar balmumuyla mühürlenir ve gelecek olan Yunan Ortodoks Patriği ve heyeti beklenir.

Patrik ve heyeti iki saat sonra kiliseye girer ve mezarın küçük kilisesinin etrafında yelkovanın hareketinin akışının tersi istikametine üç kez dolanarak mühürlü kapının önünde durur. O anda bütün ışıklar (kandiller) söndürülerek bina karanlığa gömülür. Patriğe dış elbisesini çıkarması için yardım edilir. Kendisine eşlik eden kişiler tarafından kibrit veya çakmak taşımadığını topluluğa kanıtlanmak için nazikçe kontrol edilir. Bu noktada Ermeni Ortodoks Patriği görülür. Onunla Yunan Ortodoks patriği birlikte kapı üzerindeki mührü kırarak küçük kiliseye girer ve kapıyı arkadan kapatırlar.

Kilisedekiler zifiri karanlıkta sessizce birkaç dakika bekler. Sonunda kilisenin her iki yanına açılan boşluklardan dışarıya sızan hafif bir ışık görülür. Tam o anda Yunan Ortodoks Patriği aniden yanan bir meşaleyi kilisenin bir camından dışarı çıkarır. İnanışa göre o, Cennetten kilise içine Allah tarafından gönderilmiş özel bir ateştir ve bu olay, ölümden sonra Hz. İsa'nın dirilişinin sembolik anlatımıdır. Kalabalık "*Allah merhamet sahibidir, affedicidir*" (Kyrie Eleison) diye haykırır. Önce düzenli tören alayı bir ışık demeti olan ve her biri Hz. İsa'nın hayatının bir yılını temsil eden 33 beyaz mumu havaya kaldırır. Bundan sonra herkes kendi mumlarını kutsal ateşe doğru dalgalandırır. Meşale alayı kilisenin dışına avluya çıkarak ilerler ve ışık avluya yayılır. Öyle ki, alev onların yüzlerini örter ve bu onlar için, kutsal ateşin vücudu yakmadığına delildir. Yunan Ortodoks Patriği kutsal ateşi yukarda asılı kandilleri yakmak için Hz. İsa'nın doğduğuna inanılan yer olan güney Beytlehem'e (Beytülahm) bizzat taşır.

Bu arada, Birleşik Etiyopya Ortodoks Manastırı kutsal mezarın çatısında eskiye ait bir tören olan; "*Hz. İsa'nın vücudu için bir araştırma töreni*" icra eder. Küçük kilise damının etrafında dolan-

ma, mezarın etrafında dönmeye benzer. Etiyopya Ortodoks tören alayı önce ağırbaşlı hareket eder. İlahi söyler, odun davullarını ve zillerini çalar ve eskiye ait gürültüler çıkarırlar. Neşe ve heyecan her an biraz daha artarak tören bu şekilde sürüp gider. Sonuçta Rahiplerin ağırbaşlılığı yerini neşe ve alkışa bırakır.

Kudüs'te ibadet edenler sadece Ortodoks ve Katolik Hıristiyanlar değildir. Ortodoks ve Katoliklerin yüzyıllardır devam eden ayinlerine bazı Protestanlar da katılır. Protestanların bir kısmı ise Kudüs'e gelir fakat Katolik ve Ortodokslara karışmamayı tercih eder. Anglikanlar ise, XIX. yüzyılın sonunda kutsal mekânda yapılan bu törenlere alternatif yerler aramış ve bu yerin eski şehrin hemen dışındaki yamaç olduğunu düşünmüştür. Çünkü buradaki kaya şekilleri onlara Golgotha'yı hatırlatmakta ve eski bir mezarın varlığı da buranın Hz. İsa'nın öldüğü ve tekrar canlanacağı yer olduğu konusunda onları ikna etmektedir. Bu yerin güvenilirliği ise tartışmalıdır.⁵⁵

Sonuç

Hıristiyanlıkta Hz. İsa'nın ölümünden sonra tekrar dirilişi, her yıl düzenli olarak kutlanan bir bayram günü olarak anılmaktadır. Paskalya, onun bu yeniden dirilişini yâdetmek üzere kurumsallaştırılan kutsal günün, yıllık bayramın adıdır.

Paskalya kutlamaları Hıristiyanlar için yılın en kutsal dönemi olarak kabul edilmektedir. Kutlamaların merkezini teşkil eden Kudüs, Yahudiler için, "Arz-ı Mev'ûd"⁵⁶ (Allah'ın Hz. İbrahim'e ve onun soyundan gelenlere vermeyi vaad ettiği yer) veya en azından Arz-ı Mev'ud dâhilinde bulunan bir şehirdir. Hıristiyanlara göre, Hz. İsa'nın doğduğu ve çarmıha gerildikten sonra dirildiğine ve tekrar bir süre yaşadığına inanılan bir yerdir. Müslümanların ise ilk kiblegâhı ve Hz. Peygamberin Miraca çıktığı Mescid-i Aksa'nın bulunduğu şehirdir. Dolayısıyla üç semavi din mensubu için de önemlidir. Bütün bu özellikleri sebebiyle, barış ve huzurun beldesi olması gerekirken, bugün maalesef kontrol edilemeyen karışıklık-

⁵⁵ Wilson, *Cristianity*, s. 11-15.

⁵⁶ Abdurrahman Küçük, "Arz-ı Mev'ûd", *DİA*, İstanbul: TDV Yay., 1991, C. 3, s. 442.

ların merkezi durumundadır. Yıllardır sürüp giden zorlama ve karışıklık durumu, hali hazırda da devam etmektedir. Ancak, zaman ve şartlar gereği farklı inançlardan olan bu insanlar aynı mekânlarda yaşamak durumundadır. Bu durumda dileğimiz, insanların birbirlerinin inanç ve farklılıklarına saygı duyarak barış içinde yaşamalarıdır.

Kaynaklar

- Aydın, Mahmut. "Yahudi Bir Peygamberden Gentile Tanrıya: İsa'nın Tanrısallaştırılma Süreci". *İslamiyat*, 3 (4), 2000, s. 47-74.
- Aydın, Mehmet. "Hıristiyanlık". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Bucaille, Maurice. *Müsbet İlim Yönünden Tevrat İnciller ve Kur'an*. Terc. Mehmet Ali Sönmez. Ankara: DİB Yayınları, 1988.
- Cılacı, Osman. *Günümüz Dünya Dinleri*. Ankara: DİB Yayınları, 1998.
- Demirci, Kürşat. "Hıristiyanlık". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Rehber Yayınları, 1990.
- Harman, Ömer Faruk. "İsâ". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Hick, John. "Hıristiyanların İsa'yı Algılama Biçimi ve Bunun İslam'ın Anlayışıyla Karşılaştırılması". Terc. Şaban Ali Düzgün. *İslamiyat*, 3 (4), 2000, s. 75-85.
- Katar, Mehmet. "Paskalya". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Küçük, Abdurrahman. "Arz-ı Mev'ûd". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Küçük, Abdurrahman. "Beytülahm". *DİA*. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Sherbok, Dan Cohn. *Judaism*, London: Routledge, 1999.
- Tümer, Günay ve Abdurrahman Küçük. *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1993, s. 266.
- Wilson, Brian. *Cristianity*, London: Routledge, 1999.

